

Класици и

класична традиција као
путоказ и као прибежиште

уредио Војин Недељковић

Едиција *Човек и друштво у време кризе*

Класици и класична традиција као указ и као прибежиште
Проф. др Војин Недељковић (уредник)
Београд 2021.

Издавач

Универзитет у Београду – Филозофски факултет
Чика Љубина 18–20, Београд 11000, Србија
www.f.bg.ac.rs

За издавача

Проф. др Миомир Деспотовић,
декан Филозофског факултета

Рецензенти

Др Ненад Ристовић,
редовни професор Филозофског факултета у Београду
Др Ифигенија Радуловић,
редовни професор Филозофског факултета у Новом Саду
Др Драгана Николић,
виши научни сарадник Балканолошког института, Београд

Лектор

Биљана Цукавац

Дизајн корица

Ивана Зорановић

Припрема за штампу

Досије студио, Београд

Штампа

ЈП Службени гласник, Београд

Тираж

200

ISBN 978-86-6427-174-5

Овај зборник је настао у оквиру научноистраживачког пројекта
Човек и друштво у време кризе, који финансира
Филозофски факултет Универзитета у Београду.

САДРЖАЈ

- 9 | *Сандра Шћејановић*
Ὁς ὁ πολλὸς λόγος Ἑλλήνων. Један мудрац у три критичне ситуације: Талес у првој књизи Херодотове *Историје*
- 23 | *Горан Видовић*
Кућна изолација против природе: о симболици емотивног и телесног имунитета у античкој комедији
- 37 | *Борис Пенгел*
Цицерон, аутор и актер (*Tusc.* III и *Att.* XVI): да ли се у кризним временима бол заиста може ублажити
- 49 | *Душан Појовић*
Јунаци античког романа у тренуцима кризе: како се „обичан“ човек суочава с околностима на које не може, не сме, или не жели да утиче
- 61 | *Исидора Толић*
Предачки обичаји и утеха филозофије. Порфирије Тирски о недаћама
- 73 | *Војин Негељковић*
Civitas Dei. Име спасења и како га превести
- 89 | *Ил Акад*
Тукидид као путоказ и као прибежиште: Прокопије и недаће шестог века
- 99 | *Дејан Целебџић*
Фотијева филолошка делатност као путоказ (*Amphilochia* 21)

Ил Акад*

ТУКИДИД КАО ПУТОКАЗ И КАО ПРИБЕЖИШТЕ: ПРОКОПИЈЕ И НЕДАЂЕ ШЕСТОГ ВЕКА

Апстракт: После осврта на претходна гледишта о томе колико се Прокопије ослања на Тукидида и зашто, даје се нешто другачија процена и предлаже се да се на њега нарочито угледао на местима где се бави посебно тешким приликама, којима је сам био сведок.

Кључне речи: стил, фразеологија, подражавање.

Јустинијан је имао изванредну несрећу да свој програм обнове царства започне непосредно пре следа највећих природних катастрофа позне антике. Сунце 536. године готово да и није сијало, а 541. је у царство стигла и прва права куга. Међутим, читајући Прокопија, лако губимо из вида праве размере тих катастрофа.

Сам Прокопије важи за доследног имитатора Тукидидовог стила. Шта то тачно значи и како се то даље одражава на Прокопијева дела, и даље је, међутим, предмет расправе. Ранији аутори, значајно и утицајно Порро 1825, у Прокопија се уздају довољно да према њему емендирају Тукидидов текст. С друге стране, управо та верност често је бацала сумњу на Прокопијеву веродостојност. Brückner 1896 отписује читаве епизоде јер их сматра измишљенима према Тукидиду. Новији аутори нешто другачије, мада и мање сложено, гледају на однос та два писца. Због одбојности према свему што делује извештачено и зато што се оригиналност посебно цени, Прокопију се почиње замерати то што „користи класицизујући грчки, удаљен од свакодневног говора шестог века“.¹ Своје је дело писао са великом муком, јер „можемо утврдити мучну природу овог процеса писања по изванредној доследности с којом се Прокопије држи драгих му

---

* Одељење за класичне науке Филозофског факултета у Београду, ilakad@f.bg.ac.rs

1 Cameron 1986, 35.

ритмичких клаузула кроз сва три дела“.² С друге стране, када му се стаје у одбрану, његови *Рајшови* постају шифровани напад на самог цара, ништа мање једак и од саме *Тајне историје*. Читаву књигу је оваквој интерпретацији посветио А. Калделис,³ а и његово коментарисано и прерађено издање Дјуинговог старог превода⁴ праћено је апаратом који читаоцу скреће пажњу на одабрана упоредна места код класичних писаца, која треба да расветле шта је Прокопије у ствари хтео рећи.

Прво би дакле требало претрести макар нешто од онога што Прокопија чини класицистом. Поред чисто површинских црта⁵ као што су перфекат/плусквамперфекат *τετάχεται/ἔτετάχато* (који јесу тукдидовски) и анафорички датив *οἱ* (који није), које дели и са другим прозним ауторима, и за Херодота типичног распореда енклитичке неодређене заменице између члана и именице, у очи прво упадају лексичке позајмице, као и Прокопијева невољност да користи појмове којих нема код класичних аутора. Студија која би се бавила Прокопијевим језиком још не постоји. Постоји неколико старијих студија које се баве одређеним аспектима његовог узуса, и оне су од велике користи. Али свима њима у мањој или већој мери смета стање самог издатог текста. Издавачи су Прокопијеву праксу подешавали према класичној синтакси. У издању Haugy–Wirth 1962–4, које је темељ свих модерних превода и студија, та подешавања су једним делом нотирана у критичком апарату, али у том исправљању остало је – срећом – недоследности.

У *Pr.* i.24.3⁶ стоји:

ἦν καὶ περιέσωνται τῶν δυσμενῶν τῇ μάχῃ, λελείψεται αὐτοῖς ἀπαχθῆναι μὲν αὐτίκα ἐς τὸ δεσμωτήριον, αἰκίζομενοὶ δὲ τὰ ἔσχατα εἶτα ἀπολωλέναι

2 „We can assess the laborious nature of this writing process from the remarkable consistency with which Procopius kept up his favoured rhythmical sentence endings throughout the three works“ – Cameron 1986, 37.

3 Caldellis 2004.

4 Caldellis 2014.

5 Питањима ортографије овде је место само маргинално. Прокопије се држи Тукидидовог компромиса са неатичким *-ρσ-* и *-σσ-* за атичко *-ρρ-* *-ττ-*, међутим, он доста доследно спроводи и *γίνομαι*, *γίνωσκω* за *γίγνομαι*, *γίγνώσκω*. У томе он свакако није усамљен, исто је радио доста раније и Аријан. Интересантно би, међутим, било знати како се то тачно доживљавало у позној антици. Тукидид је свесно избегавао превише локалне атичке особености, али у Прокопијева времена, баш те шире хеленске дијалекатске особине биле су карактеристичне за ниже језичке регистре. С друге стране, старо атичко *ξύν* за *σύν* могло је деловати само старински и вероватно се гледало као јако карактеристично баш за Тукидида. Помагало је сигурно и то што је и само *σύν* већ било на залазу (Bortone 2010, 184).

6 Бројеви се увек односе на Прокопијеве *Рајшове*.

ако би и надвладали непријатеље, остало би им да буду одмах одведени у тамницу, а да онда, после најгорих мука, и пострадају.

У *Pr.* v.8.34 пише:

ἦν γὰρ τῷ πολέμῳ Γότθοι τῶν δυσμενῶν περιέσονται, ὡς πολεμίους ὑμᾶς καὶ τὰ δεινότερα σφᾶς αὐτοῦς εἰργασαμένους κολάσουσιν

ако у рату Готи буду надвладали душмане, казниће и вас као непријатеље и као виновнике великих невоља.

У апарату за ово место стоји: περιέσονται Hartmann] περιέσωνται codd.⁷ Међутим, оно што се данас лако губи из вида, а што је изгледа било по себи разумљиво старијим ауторима, то је да подражавање не треба тражити на пољу лексике, већ на пољу фразеологије.

Прокопије своје идиоме бира пажљиво и када једном нађе израз који му се свиђа, он га се држи доследно. Пошто ни Dahn 1865 ни индекс у Haury–Wirth 1964 ту нису од велике помоћи, онда се морамо задовољити пре сондирањем неголи исцрпним испитивањем. Погледајмо зато три Прокопијева израза – потражили смо их у корпусу TLG.

Βουλομένῳ τινὶ εἶναι „бити коме по вољи“ израз је који је забележен од Тукидида. Он га користи цигло три пута. Демостен и Платон га користе нешто радије. Прави успех, међутим, овај израз доживљава код понеких писаца друге софистике. Дионисије Халикарнашанин га употребљава нека двадесет и четири пута. Близу долази и Либаније. Код Прокопија, овај се израз среће неких осамдесет и седам пута. Инстанци глагола βούλομαι у свим његовим облицима изван тог израза има још свега стотину педесет и седам. То је, дакле, однос од, угрубо, два према један.

Други израз који Прокопије радо користи јесте ἡδονῇ τινὶ εἶναι „пријати некоме“. Он се јавља код Херодота три пута, и укупно још толико пута све до Прокопија. Он тај израз користи седам пута. Иначе, датив именице ἡδονῇ код Прокопија се јавља само још по један пут у једнини и у множини изван ове парафразе.

Трећи и последњи пример можда је и најкарактеристичнији. Да би рекао „потпасти под нечију власт“, Прокопије радо користи израз ὑπὸ τινὶ γίνεσθαι, са варијантом ὑπὸ τινος χερσὶ γίνεσθαι. Код Тукидида, тај израз се може наћи четири пута, једном у варијанти са акузативом уместо датива уз предлог. Посведочен је и једном код Херодота, као и још шачицу пута код Исократа. Прокопије га, међутим, користи двадесет и два пута.

7 Истину за вољу, Comparetti 1895 на овом месту штампа περιέσονται, а у апарату наводи рукописе који имају читање περιέσονται.

Неколико ствари је тим изразима заједничко: сви су добро посведочени барем код једног од двојице узорних историографа, сви су релативно ретки и сви су парафразе једноставнијих израза. Слично је и са агентивном одредбом. Прокопије користи готово искључиво *πρός* са генитивом уместо чешћег *ὄλο* са генитивом.

Све ово карактеристично је баш за њега, мада има добар класични педигре. Прокопије свој израз стално тако гради. То није никакво показивање учености или дичење прочитаном лектиром. То је свесно грађење себи својственог стила од већ постојећих елемената.

Интересантно би било и обратити пажњу на већ уходане фразе којих код њега нема. Прокопије никада за „владати“ не користи код позних писаца уходани израз *σκήπτρα διέπειν*; глагол *διέπειν*, међутим, користи, као и класични аутори, за „управљати (провинцијом), распоређивати (трупe и слично)“. Такође, за „одликовати се чиме“ никада не користи *διαλάμπειν τινί*. Ти изрази су код позних писаца толико чести да су морали већ одавно постати празне фразе.

Што се тиче саме структуре Прокопијевих ратова, она не дугује много Тукидиду у првих седам књига. Оне су подељене по театру војних операција и најближу паралелу им чини Апијанова историја. Осма књига је додата касније и у њој се упоредо прати шта се дешава на свим границама. Ту структурну сличност Прокопије је даље поткрепио и тукидидовским прелазима, на пример:

καὶ ὁ χειμῶν ἔληγε, καὶ τὸ ἑπτακαίδέκατον ἔτος ἐτελεύτα τῷ πολέμῳ τῷδε, ὃν Προκόπιος ξυνέγραψε – *Pr.* viii.25

престајала је и зима и завршавала се седамнаеста година овог рата који је описао Прокопије.

према Тукидидовом

καὶ ὁ χειμῶν ἐτελεύτα οὗτος, καὶ τρίτον ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα τῷδε ὃν Θουκυδίδης ξυνέγραψεν – *Thuc.* ii.103.2

и та је зима била на свршетку, и с њом се завршавала трећа година овом рату, који је описао Тукидид.⁸

Тукидидов утицај види се и у епизодама. Обично се ту наводе две опсаде, опсада Рима и Амиде, писане по угледу на Тукидидову опсаду Платеје, дијалог између Велизара и готског посланства, писан по узору на Мелски дијалог и, наравно, куга. Због сличности које се ту могу наћи, у неке од тих епизода се и посумњало, не само у детаљима, него и сасвим.⁹

8 Telar 1991.

9 Ту је најдаље отишао Brückner 1896.

Што се тиче опсаде Амиде,¹⁰ имамо још један важан сувремен извештај код (псеудо) Исуса Стилита¹¹ у *Хроници* 50–53. Прокопије прича о насипу који су Персијанци изградили, а становници Амиде су га поткопавали и крадом вадили земљу из њега, тако да се на крају насип урушио, што је цара Кавада скоро сасвим обесхрабрило. Тај детаљ има тачну паралелу у извештају о лакедемонској опсади Платеје, али Исусова *Хроника* овај Прокопијев податак потврђује. Додаје штавише како су бранитељи вадили земљу, што је Кавад приметио и заповедио да се насип, којем су Амиђани наденули надимак мула, попуни камењем, гредама и земљом пакованом у вреће. Ово је далеко сличније, мада није сасвим истоветно, ономе што Тукидид говори о лакедемонском насипу под Платејом. Исус не спомиње Кавадово обесхрабрење, већ даље приповеда како су Амиђани дигли руке од даљих покушаја да поткопају мулу и изградили велику бацачку справу којом су Персијанце даље одбијали од зидова. Прокопије и Исус се слажу у томе да је Амиде на крају пала зато што су се бранитељи превише опустили, па су се стражари понапијали, а Персијанци искористили прилику и ушли у град. Прокопије ту даје више детаља. Као прво, каже да су Кавада охрабрили магови, који су протумачили опscene гестове градских проститутки које су са бедема исмевале персијску армију кад је започела повлачење, као јасан предзнак да ће град пасти. Као друго, спомиње да су пијани стражари били монаси. Поред епизоде са насипом, која је, међутим, вероватно аутентична,¹² једина сличност су греде повезане попречно (ἐγκάρσιον δοκοί) којима су бранитељи ломили персијске овнове.

Дијалог између Велизара и готског посланства (*Pr.* vi.3.4–34) врши функцију потпуно другачију од функције Мелијског дијалога. Овде Прокопије даје нешто од предисторије Готског рата и, бар на површини, правда царске претензије на Италију. Највећа сличност између те две епизоде је у дијалошкој форми у којој су дате.

Највише сличности постоји између Тукидидовог и Прокопијевог описа куге. Сличности овде постоје на свим нивоима. Томе је помогло и то што су обојица била очевици пошасте. Прокопије прати Тукидидов распоред грађе, укључујући ту и песимистични поглед на могућност да јој се нађе узрок:

10 О опсади Рима ћемо, надамо се, више рећи на другом месту.

11 Превод у Wright 1882.

12 Неки критичар подједнако би се могао питати да ли су извештаји о томе како су Бечлије поткопавале турске ровове под Бечом настали под Тукидидовим утицајем и да ли су ти извештаји даље одговорни за многе друге сличне епизоде у ратовима све до Првог светског.

λεγέτω μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ ὡς ἕκαστος γινώσκει καὶ ἰατρὸς καὶ ἰδιώτης, ἀφ' ὅτου εἰκὸς ἦν γενέσθαι αὐτό, καὶ τὰς αἰτίας ἄστινας νομίζει τοσαύτης μεταβολῆς ἱκανὰς εἶναι δύναμιν ἐς τὸ μεταστῆσαι σχεῖν· ἐγὼ δὲ οἶόν τε ἐγίγνετο λέξω, καὶ ἀφ' ὧν ἂν τις σκοπῶν, εἴ ποτε καὶ αὐθις ἐπιπέσοι, μάλιστ' ἂν ἔχοι τι προειδῶς μὴ ἀγνοεῖν, ταῦτα δηλώσω αὐτὸς τε νοσήσας καὶ αὐτὸς ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας – *Thuc.* ii.48.3.

Нека дакле говори о њој сватко, како мисли, и лијечник и нестручњак: из чега је вјеројатно то зло настало и који су узроци по његову мишљењу били јаки те имали моћ да учине толику промјену и преокрет. Ја ћу рећи како је настајала, и по чему би тко, ако би и опет провалила, мотрећи је могао што о њој унапријед знати, да је боље препозна. То ћу разјаснити, јер сам и сам од ње боловао и видио друге гдје трпе.¹³

ἅπασι μὲν οὖν τοῖς ἐξ οὐρανοῦ ἐπισκῆπτουσιν ἴσως ἂν καὶ λέγοιτό τις ὑπ' ἀνδρῶν τολμητῶν αἰτίου λόγος, οἷα πολλὰ φιλοῦσιν οἱ ταῦτα δεινοὶ αἰτίας τερατεύεσθαι οὐδαμῇ ἀνθρώπῳ καταληπτὰς οὔσας, φυσιολογίας τε ἀναπλάσσειν ὑπερορίους, ἐξεπιστάμενοι μὲν ὡς λέγουσιν οὐδὲν ὑγιᾶς, ἀποχρῆν δὲ ἡγούμενοι σφίσι, ἦν γε τῶν ἐντυγχανόντων τινὰς τῷ λόγῳ ἐξαπατήσαντες πείσωσι. τούτῳ μέντοι τῷ κακῷ πρόφασιν τινα ἢ λόγῳ εἰπεῖν ἢ διανοίᾳ λογίσασθαι μηχανή τις οὐδεμία ἐστὶ, πλήν γε δὴ ὅσα ἐς τὸν θεὸν ἀναφέρεσθαι. οὐ γὰρ ἐπὶ μέρους τῆς γῆς οὐδὲ ἀνθρώπων τισὶ γέγονεν οὐδέ τινα ὥραν τοῦ ἔτους ἔσχεν, ὅθεν ἂν καὶ σοφίσματα αἰτίας εὔρεσθαι δυνατὰ εἴη, ἀλλὰ περιεβάλλετο μὲν τὴν γῆν ζύμπασαν, βίους δὲ ἀνθρώπων ἅπαντας ἔβλαψε, καίπερ ἀλλήλων ἐς τοῦναντίον παρὰ πολὺ διαλλάσσοντας, οὔτε φύσεώς τινος οὔτε ἡλικίας φεισάμενον. εἴτε γὰρ χωρίων ἐνοικήσει εἴτε νόμῳ διαίτης, ἢ φύσεως τρόπῳ, ἢ ἐπιτηδεύμασιν, ἢ ἄλλῳ ὅτῳ ἀνθρώπων ἄνθρωποι διαφέρουσιν, ἐν ταύτῃ δὴ μόνη τῇ νόσῳ τὸ διαλλάσσον οὐδὲν ὤνησεν. ἐπέσκηψε δὲ τοῖς μὲν ὥρα θερούς, τοῖς δὲ χειμῶνι, τοῖς δὲ κατὰ τοὺς ἄλλους καιροῦς. λεγέτω μὲν οὖν ὡς πῃ ἕκαστος περὶ αὐτῶν γινώσκει καὶ σοφιστῆς καὶ μετεωρολόγος, ἐγὼ δὲ ὅθεν τε ἤρξατο ἢ νόσος ἦδε καὶ τρόπῳ δὴ ὅτῳ τοὺς ἀνθρώπους διέφθειρεν ἐρῶν ἔρχομαι – *Pr.* ii.22.4–6.

За све оно што нас задеси с неба, можда би неко дрчан и могао наћи разуман разлог, као што они који су томе вични воле да маштаре, премда човек те ствари никако не може да појми, и да смишљају чудесна природњачка објашњења, а знају да не говоре ништа паметно, него им је доста да на превару убеде бар некога од оних који налете на њихово тумачење. За то зло, међутим, нема никаквог начина да се изрекне узрок или да се до њега дође памењу. Остаје само да се припише Богу. Јер, оно није задесило само један део земље или само неке људе и није имало одређену сезону, уз помоћ чега би се и могли изнаћи неки учевни разлози, већ је обузело читаву земљу, упропастило живот свим људима, па макар живели сасвим различито и није штедело ни

13 Telar 1991.

пол ни доба. Само у тој болести није помагало ни место где се живи, ни животни обичаји, ни природа или навике или било шта чиме се људи једни од других разликују, никаква разлика. На једне је ударила у лето, на друге у зиму, на остале у друга годишња доба. Нека дакле каже свако шта о овоме мисли, и мудраци и звездочаци, а ја ћу сад рећи одакле је ова болест кренула и како је убијала људе.

То није једино место где Прокопије показује овакво неповерење према природним наукама. Сличним речима он га показује и када говори о комети која се појавила 539:

οἱ μὲν οὖν ταῦτα σοφοὶ ἀλλήλοις ὡς ἤκιστα ὁμολογοῦντες ἄλλος ἄλλα προῦλεγον πρὸς τοῦτου δὴ τοῦ ἀστέρος σημαίνεσθαι ἐγὼ δὲ ὅσα γενέσθαι ξυνηρέχθη γράφων δίδωμι ἐκάστῳ, τοῖς ἀποβεβηκόσι τεκμηριοῦσθαι ἢ βούλοιο – *Pr.* ii.4.1

они који су у томе вешти уопште се нису слагали, већ је сваки предвиђао да ова звезда означава нешто друго. А ја ћу писати све што се збило и препустити свакоме да се посведочи последицама како хоће.¹⁴

Наставља са извештајем о хунском упаду и једном од најотворенијих критика Јустинијанове владавине у *Рајџовима*. Сличности између описа две куге су велике, али најпре у редоследу којим се ситуација излаже. Прокопије доследно записује (мада с нешто слегања раменима) и вероватно широко распрострањену причу о приказима које су болест преносиле и на јави и у сну. Он је са своје стране, и нешто драматичнији кад говори о последицама које је куга имала по друштво, али треба претпоставити и да су те последице биле веће. Јустинијанова куга је била бубонска, што се јасно и види из Прокопијевог описа симптома, и однела је далеко више живота. Али Прокопије у још једном опису читаоца подсећа на велику атинску кугу: у питању је детаљан, лекарски прецизан и тиме још потреснији, опис велике глади у Пиценуму (*Pr.* vi.20.21–33); Прокопије ју је вероватно сам видео.

Прокопије иначе показује приличну уздржаност и није склон патетичним изливима. Себе на позорницу своје историје поставља ретко, свега два пута, једном као говорника (*Pr.* vi.23.23) и једном као протагонисту епизоде (iii.14). Вињета о томе како је на тајној мисији на Сицилији срео свог школског друга и на превару му узео роба који је познавао афричке прилике једна је од ретких ведрих епизода у

14 Не може се са сигурношћу утврдити када је Јован Лиђанин писао *De mensibus*, али Прокопије као да реагује или на оно што је он имао да напише о кометама у 4.116, или као да обојица преносе неки трећи извор који, вероватно пригодно, доноси расправу о врстама комета.

Раџовима. Песимизам и цинизам којима одише не само *Тајна историја*, него и *Раџови*, код њега су изгледа стечене карактеристике.

Шта се из свега реченог може закључити о томе како се Проконије служи Тукидидом? Заиста се суштински ослања на њега у најмучнијем тренутку. Другде му је Тукидид најважнији међу узорима, али овде му је стуб. Томе разлог неће бити просто књижевни, прега треба тражити на другом месту. То место би могло бити лично: начин да се изађе на крај са несносним ужасом прве Црне смрти.

Библиографија

- Bortone, P. (2010), *Greek Prepositions from Antiquity to the Present*, Oxford UP.
- Brückner M. (1896), *Zur Beurteilung des Geschichtschreibers Prokopius von Caesarea*, Ansbach: Brügel & Sohn.
- Caldellis, A. (2004), *Procopius of Caesarea: Tyranny, History, and Philosophy at the End of Antiquity*, Philadelphia UP.
- Caldellis, A. (2014), *The Wars of Justinian*, Indianapolis, Cambridge: Hackett.
- Cameron, A. (1986), *Procopius and the Sixth Century*, London, New York: Routledge.
- Comparetti, D. (1895), *La guerra Gotica di Procopio di Cesarea*, Roma, Forzani e C. Tipografi del Senato.
- Dahn F. (1865), *Ein Beitrag zur Historiographie der Völkerwanderung und des sinkenden Römerthums*, Berlin: Mittler und Sohn.
- De mensibus* = Wunsch, R. (1898), *Ioannis Lydi liber de mensibus*, Lipsiae: Teubner.
- Hauray, J., Wirth, G. (изд.) (1962–4), *Procopius, Opera omnia*, Lipsiae: Teubner.
- Poppe, E. F. (1825), *Thucydides De bello Peloponnesiaco libri octo*, књ. 2.1, Lipsiae: Gerhard Fleischer.
- Pr.* = Hauray–Wirth 1962–4.
- Telar, S. (прев.) (1991), *Tukidid, Povijest peloponeskog rata*, Beograd: Dereta.
- Wright, W. (1882), *The Chronicle of Joshua the Stylite*, Cambridge UP.

Il Akkad*

**THUCYDIDES AS A WAYPOINT AND A REFUGE:
PROCOPIUS AND THE CALAMITIES
OF THE SIXTH CENTURY**

Abstract: After reviewing the previous views on the way Procopius depends on Thucydides and his reasons for it, the author suggests that he is particularly prone to this in the passages dealing with difficult times he witnessed himself.

Key Words: style, phraseology, imitation.

---

* Classics Dept, Belgrade University, ilakad@f.bg.ac.rs